

NAGY MIKLÓS
1894-1973

HARANGOZOK ÚRANGYALÁRA

Mária-versek

„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell”
Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója
Pilisszentlélek, 2004

Nagy Miklós
HARANGOZOK ÚRANGYALÁRA
Mária-versek

NAGY MIKLÓS
1894-1973

HARANGOZOK ÚRANGYALÁRA

Mária-versek

„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell”
Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója
Pilisszentlélek, 2004

1. kiadás 2002
Változatlan utánnyomás, 2004

ISBN 963 8283 07 6

Kiadja a
„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója, Pilisszentlélek
Felelős kiadó: Szeifert Ferenc
Nyomdai előkészítés: Palásthy Imre, Balatonfűzfő
Nyomás: OOK Press Nyomda, Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

Előszó

Ötven év Mária-versei egy költő életművében önmagukban is magukkal ragadóak. Mutatják, hogy szerzőjük, Nagy Miklós életében a Mária-tisztelet nem egy életszakaszhoz vagy élményhez kapcsolódik, hanem lényeges vonása életének.

Verseiből kitűnik, hogy ez a tisztelet kora gyermekkorában gyökerezik. Születésétől fogva él benne az édesanyjától örökölt ősi katolikus Mária-tisztelet, amely életét áthatja és amelyet költészetével maga is gazdagít.

Mélységesen katolikus ez a népi Mária-tisztelet és Nagy Miklósnak ebből kibontakozó személyes, egyéni költészete. Magyar talajból fakad, a Nyírség katolikus és görög katolikus hagyományaiból.

Sok költeménye őrzi meg számunkra és a jövő nemzedékek számára a magyar Mária-tiszteletnek ezt a hagyományát, amelyekben zarándokokról, búcsújáró helyekről, a Szűzanya oltalmába ajánlott tájakról és az oltalmában bízó emberekről, embercsoportokról szól.

A Mária-tisztelet Nagy Miklósban egyre mélyül és egyetemesebbé válik történelmi

és teológiai tanulmányai nyomán. Ifjú korának lelkes áhítattól lángoló versei és az élet alkonyán megírt költeményei gyakran ugyanazt a témát éneklik meg, amiről fiatalon írt, de már egy hosszú élet tapasztalatai, a lelkipásztor és a hívő teológus egyre mélyebben átélt bölcsessége járja át őket. Többször ugyan önmagukban nézve nem tudnánk őket életkor szerint besorolni, ha nem ismernénk keletkezésük dátumát. Ezért közöljük a megjelenés évszámát az egyes verseknél.

Nagy Miklós jó néhány Mária-versének a formája is imádság, de majdnem mindegyiket mi is elmondhatjuk elmélkedő imádságként a magunk helyzetére alkalmazva. Ez jellemző Nagy Miklós sok más versére is, az ebben a kis kötetben foglaltakra azonban különösképpen. Máriát megéneklő verses imakönyvnek is nevezhetnénk, melyet naponta olvasva a mindannyiunknak szükséges katolikus Mária-tiszteletre nevelhet bennünket.

Garrigou-Lagrange és nyomában több teológus azért ajánlja a Mária-tiszteletet különösen is korunk teológusainak és hívői-

nek, mert túlságosan intellektuálissá, elméletivé vált napjainkban nyugati országainkban a hit. A Mária-tisztelet nélkül Krisztus könnyen elvont eszmévé válhat életünkben. Krisztus igaz lényegéhez hozzátartozik a megtestesülés valósága, mely Mária nélkül – Isten akarta jelen világrendünkben – nem állhat meg.

A költészet a valóságnak olyan vonásait látja és énekli meg, amelyek kiegészítik az értelem útján megismert igazságot. A teológus és lelkipásztor Nagy Miklósnak különleges, Istentől kapott ajándéka, karizmája volt a költői, intuitív látásmód. Küzdelmes hitvalló életútján ez még a börtönben, a belső száműzetésben és a magányban is mindig örömet és reményt adott neki. A karizma a keresztény lelkipásztor és a hívő számára nemcsak egyéni ajándék. Isten az egész közösség javára adja.

Örüljünk hát ennek az ajándéknak, melyet Isten adott mindnyájunknak, hogy mi is örömet és erőt meríthessünk belőle.

Csolnok, 2002. augusztus 15.

A Kiadó

SZÜLETÉSNAP

Szeptember arany alkonyán
Bikszád és Pócs közötti vidéken
Egy kisfiút szült az anyám.

A tornyok fáradt fák felett
Hívták a népet s az utak porában
Zengtek a búcsús seregek.

Anyám lázas volt akkoron
És mondá: Érzem, engem is hív
Az áldott bikszádi torony.

Holnapra elérek talán,
Hallom a nagyharang zugását.
(Én kongattam szíve falán.)

Az útról zengett: Mária!
Csend volt. Alkony volt. Áldott este
S a por szállott a falura.

Ő leejté lázas kezét –
S a távozó búcsús énekbe
Egy gyermeksírás érkezék.

1925

BÖLCSŐBEN

Mikor bölcsőben gögicséltem,
Anyám nézett fel Hozzád,
Mutogatott, ajánlgatott,
Ezért vagyok, ami vagyok.

Mutogatott esedezve engem
Anyásan az égi Anyának,
Dicsekedett, esedezett,
Azért áldom azt a kitárt kezét.

Vitt szekéren a tanyából
Pólyásan a hideg őszben
És ott az oltárod előtt
Kért kegyelmet s életerőt.

1964

MÁRIA

Nem tudlak úgy megénekelni,
Ahogy régóta szeretnélek.
A könnyes szép ősi magyar ének
Nem tud belőlem fölszakadni,
Ahogy százados évek sírták
Borús, hívő, mélységes évek:
Mária! Mária!

Itt zúg rejtelmes szent viharja,
Itt zúg valahol mélyen bennem:
Hitem, vágyam bús lobogása
És fajtámé. Ó, soha ki nem zengem!
Csupán csak rövid szent neved száll
Mind fénylőbben, mind tüzesebben:
Mária! Mária!

1934

MÁRIA SZÜLETÉSE

Bárhová is hajszol az időnek sodra,
Boldogan sietek születésnapodra.
Mondogatom sokszor csodálattal telve:
Most fakadt virágba Isten zárt kegyelme.
Lennénk a mindenség sötét foltja,
Mária, ha nem születél volna.

Minden oltár zord kőfészek lenne,
Loboghatna lángjuk az egekre.
Járnánk oda, mint halotti torra,
Mária, ha nem születél volna.

Sem karácsony, sem húsvét nem lenne,
Égbe zárva pünkösdi tüzes nyelve.
Őszi légyként hullanánk a porba,
Mária, ha nem születél volna.

Félig üres lenne a mennyország,
Hirdetve az ember szörnyű sorsát.
Talán kék se lenne a menny boltja,
Mária, ha nem születél volna.

Mária, ha nem születnél volna!
Mondom néha titkon megborzongva,
De ha föltekintek, föl a kéklő égre,
Tudom, ott vagy sorsunk Menedéke.
Isten Lánya, drágább mindeneknél,
Áldom Istent, áldom, hogy születnél.

1952

GYÜMÖLCSOLTÓ BOLDOGASSZONY

Az égből egy angyal suhant
a dombok közt amott alant
s amint a házhoz kezd leszállani,
megreszketnek tündöklő szárnyai,
átfénylik rajtuk a szent üzenet
és suttogja az áldott két nevet,
mi egybeforr majd égben s ég alatt.

Már itt is van az áldott pillanat,
csodálva nézi a szent térdelőt
s meghajol a csöndes Szűz előtt,
s mert égi titkot kell kitárnia,
hódolva szól: Üdvözlégy Mária!
Esengve vár, hogy fönn a válaszát
az ég Urának tisztán adja át.

És mint harangszó földünk térein,
az áldott válasz most is vétkeink
fölött kering:

– Legyen nekem a te igéd szerint.

1964

PÁRBESZÉD AZ ANGYALLAL

- Ó, mondd, hogyan tud ily könnyedén
csupasz kis testben földre szállani
a fénytől ittas égi tájról
rettenetes nyomorunk odvába.
- Nem érted ezt. Belőled láz beszél.
Övéi közé jött, mert minden az övé,
összevegyült most veletek isteni titka.
- De nézz körül! Ki várja Őt? Csak szél sziszeg,
Istálló-pára szívja föl lélegzetét.
Fölordani magányát a jászolban
senki, de senki sem jön a sötétben.
- Te nézd az Anyját! Fáradt térdein
imádva nyújtott első csókja
édesen olvad a csöppnyi szívében.
- Ó, így kell lenni. Te jobban tudod.
A köre hajtom lázas homlokom,
s amint reám néz mosolyogva,
mintha szívem szakadozna széjjel.
- Mást nem tehetsz, hallgasd a Glóriát
és énekeld velünk az áldott békét,
szálljon a harmata végre közétek.

1970

AZ IGE TESTTÉ LETT TŐLED

Az Ige testté lett tőled
S közöttünk lakik általad.
Istennek Anyja, áldalak!

Kezdetben volt, időben lett,
Nekünk te adtad át
Az Atya egyszülött Fiát.

Azóta jön, ha hívjuk,
Azóta itt velünk
Telíti szegény életünk.

Általa lett itt minden
És mindenünk lett általad –
Istennek Anyja, áldalak!

Látom majd dicsőséged,
Látom majd Fiadat –
Istennek Anyja, áldalak!

1968

ANYÁRA VÁGYOTT

Az éj a régi megszokott
sötéttel és csenddel teli.
Mi hozta őt az éjszakánkba,
csupán az angyal hirdeti.
Sorsunkat nem zord végzet fonja,
mi itt hiába érvelünk.
Anyára vágyott Isten,
hogy egy legyen velünk.

Ha látná anyja az eget,
hogyan ujjong, csodálkozik?!
Nem ér rá, szénát tereget
és pólyát Kisdede körül.
Anyátlan zűrzavarnak,
hogy martaléka ne legyünk,
Anyát talált az Isten
és itt maradt velünk.

1972

ANYÁD VÁRT MOSOLYODRA

Idők Ura, nincs kezdet Benned
és barlangban kellett születned.
Szárnyat adtál a madaraknak,
Anyád pólyába betakargat.
Hatalmad csillagok közt árad,
Anyád az úttól – nézd – mily fáradt.
Be nem fogadhat az ég boltja,
mellét kínálja rád hajolva.
Szavadra milliárd nap lángol,
mécsfény szállong itt a homályból.
Ó, nézd, nosztalgiánk homálya
jöttödben csak a fényt csodálja.
Anyád nem gondolt angyalokra,
várt első, édes mosolyodra.

1965

SARLÓS BOLDOGASSZONY

Bezártad az ajtót,
Mentél örvendezve.
Nem számoltad az utat,
Siettél a hegyre
Csodaváró nyárban,
Csodás Boldogasszony.

Zöldeltek az erdők,
Ringtak a vetések.
Út mentén az angyalok
Hosszú sora térdelt,
Csodálkozva néztek
Téged, Boldogasszony.

Néztél le a völgybe,
Néztél föl az égre.
Ámuldoztál befelé,
Hol a titok szunnyadt
Benned, Boldogasszony.

Nem tudtál pihenni,
Hajtott a Szentlélek.
Zsongott már szíved alatt
Magasztaló ének,
Áldott Boldogasszony.

Galamb várt a házon,
Ház előtt Erzsébet
Megölelt, áldotta már
Csókja verítéked,
Sarlós Boldogasszony.

1938. július 2.

BETLEHEMI LITÁNIA

Szíved alá vágyott,
Szívedre ölelted.
Előbb megcsókoltad,
Jászolba úgy tetted,
Csodálatos Anya
Ott pihent melletted.

Alighogy ölelted,
Máris nekünk adtad.
Érettünk suttogott
Engesztelést ajkad.
Örömünk okai
Belőled fakadtak.

Szüzi anya-kebled
Volt az első oltár.
Szívedhez szorítva
Altatót dudoltál,
Tisztaságos Anya,
Idegen jászolnál.

Forgács-mécsnek fényén
Pillantását lested.
Tiszta tejet adva
Szeplőtelen tested.
Szűzeknek szent Szűze
Ó, mint melengedted.

Értünk könyörögtél
Szalmát egyengetve.
Ámuló mosollyal
Néztél Gyermekedre.
Mennyei Atyának
Páratlan kegyelme.

Amint beszűrődött
Az angyali ének,
Szívtad dobogását
Parányi szívének,
Ami szíved alatt
Földi létre ébredt.

Becézted, imádtad,
Ringattad, kérlelted.
Anyá és termtmény
Összeolvadt benned.
Lelki szent Edénynek
Kellett értünk lenned.

Amit a zsoltárok
Évezredek óta
Érte esedeztek,
Egy szavad leróttá.
Szentlélek jegyese,
Titokzatos Rózsa.

Tudjuk, égből földre
Csak szívedhez vágyott.
Érted szerette meg
A vétkes világot.
Hajnali szép Csillag
Várta ragyogásod.

Itt szállong szívemből
A kései hála.
Ó, ha az igazi
Énekre találna
S méltón dicsérnélek
Prófétáknak álma.

1960

GYERTYASZENTELŐ

Sziszeg a februári szél,
a gerlicék megbújnak
a puha pólya szélénél.

A szél felhőit kergeti,
a táj homályba olvadt,
nincs rajta semmi ünnepi.

A lépcsőn mielőtt belép,
fölemeli az égre,
a csöndes égre Kisdedét.

A templom illattal teli,
a pólyát lassan bontja,
a pap a gyertyát szenteli.

Nézi, az asszony mit hozott,
lám, semmit, csak két gerlét,
két könnycseppet s alázatot.

1964

GYERTYASZENTELŐ

Sziszeg a februári szél,
Megbújnak a kis gerlicék
A meleg pólya szélénél.

Viszi a Szűz a Kisdedet,
Ki angyalszóra küldetett
És most pólyában szendereg.

A szél vadul leselkedik
S a gyöngye pólya széleit
Tépi amott, rázza emitt.

Oly könnyű és olyan nehéz
A Gyermeke. Az égre néz.
Imája csupa ölelés.

Már látja fönn a templomot;
Aranytetője fölragyog
És várja az áldozatot.

A templom ma telis-teli,
A pap a gyertyát szenteli,
Ő a pólyácskát bontja ki.

És nézi némán Simeont:
Mi az a szív, a tör, a gond?
S amit a Kisdedére mond?

A gyertya lángja fellobog
S mit áldozatul elhozott,
A gerlicék vére csorog.

1964

MENEKÜLNEK

Kutatja József az utat
a vak sötétben botladozva,
mert csillagtalan az ég boltja
és ösvényt nem mutat.

Nem hoznak fényt az angyalok,
eltűntek pásztorok, királyok.
Még nem tudják, mi vár reájok,
hiszen hazátlanok.

– Kelj föl és vedd a Gyermecket!
Szólott az angyal és magukra
maradva most a messze útra
kis holmit szedeget.

Sakál süvölt a szirt alatt,
üvölt Heródes tervei kudarcán,
az Anya kisdédével karján
József nyomán halad.

A hajnal végre szabadul
béklyóiból vak sötétnek;
a barlangra ők visszanéznek
búcsúzva szótlanul.

Nem tudják mi lesz odaát,
csak azt: a megváltás így érik
s a lépteik nyugodtan mérik
az ég akaratát.

1965

JÁNOS KÉRDEZ

– Tápláltad, gondoztad, neveltet,
Oly sok éven át volt melletted.
Újra és újra vágyik a hit
Magába szívni szavait.
Miért kell azokat elzárnia
Szívednek Mária?

– Hallgattad három esztendőn át
S megírtad evangéliumát.

– A csöndes názáreti házban
Mi dobogtatta meg szívedet?

Egy örvendő mosoly tükrözött
Szülője átszellemült arcán:

– Mikor először mondta:
Édes anyám!

1965

MÁRIA-LEGENDA

János, ki gondját viselte
Az Isten Szűzanyjának,
Tudta, hogy névnapja jövend,
Névnapja Máriának.

Tudták, hogy névnapja jövend,
És elkészültek rája.
Köszöntő versikét tanult
A szomszéd kis leánya.

A Szűzanya, mint halvány hold,
A gyermekre mosolygott,
Szegényke elfeledte már
A betanított dolgot.

Üdvözlégy Mária! – csak ezt
Dadogta többször félve,
Aztán zokogva leborult
A Szűzanya ölébe.

Az Istenanya hű keze
Áldón pihent meg rajta.
Az Üdvözlégyet most mondá
Először gyermek ajka.

1926. február 1.

NÁZÁRETI BESZÉLGETÉS

Az én férjem sokat hallgatta
Templomban a szent könyveket
S mondja, hogy az Idők telje
Ide s tova megérkezett.
– Úgy-úgy jó asszony, beszélj róla!
Jöjj Jézuskám a közelembe.

Úgy hallotta, hogyha végigjár
A Messiás a falvakon
Tanával, hogyan áldják mind
És látni fognak a vakok.
– Beszélj, jó asszony, tovább róla!
Jöjj Jézuskám ide az ölembe.

De aztán pénzért elárulja
Tanítványa egy éjszakán
És körülveszik átkozódva.
Mária asszony, ó, talán
Rosszul beszéltem, hogy elsápadsz?
– Jaj Jézuskám, ölelj meg engem!

Kihurcolják egy magas hegyre
És megölik mint idegent.
Így hallotta a szent könyvekből
És nem tudja, ez mit jelent.
– Így váltja meg a világot.
S a Gyermek Anyját megcsókolta.

1931

MÁRIA

AZ OLAJFÁK KERTJÉBEN

Mit mondjon most itt
Fiának? Lám, mint készül
Sietve Olajfák kertjébe.
Mit mondjon? Hiszen tudja,
Most indul halála elébe.
Reá néz szótlanul
És lassan térdre hull.
Letérdel szent Fia előtt
Áldását kérve és erőt.
Anyásan megcsókolja
Kezét, amit már holnap
Szögek átvertének.

1966

JÉZUS VÉRNYOMAI UTÁN

Hullott az Olajfák fűvére,
Hullott az utcák piszkos porába
Megváltóm drága Vére.

A homlokán tövis füzére.
A csattogó ostor szíjáról
Hull az udvar kövére.

Szívében, ami meleg vér volt,
Jut fűre, porba, keresztfára,
A város csupa vérfolt.

Hogy egy csöpp se vesszen kárba,
Alélt szívét ott a kereszten
Ütötte át a dárda.

Ami a Jordán partján fénylett,
Csodákat osztó, áldó karja,
A szeme csupa vér lett.

Hol itt a fölség? Hol a szépség?
Ami arcából kisugárzott?
Nincs rajta semmi épség.

Járok nyomában a keresztig,
Szögekből Mária ölébe
Szent testét most eresztik.

Megyek a keresztúton vissza,
Hóhérok és papok tapossák,
Vércseppjeit por issza.

1965

MÁRIA HÚSVÉTJA

A Szíve szótlanul dobogja:
Feltámadt. Győzött. Nem lesz többé,
Nem lesz a szenvedésnek foglya.

Már pirkad. Vár. A csönd telítve
Sugárzani kezdő titokkal
S ő ráborulhat sebeire.

Hisz tőle kérte s kapta szent testét;
Azért dajkálta, óvta egykor,
Hogy végre halálig sebezzék.

Ütései a vasszögeknek,
Tövisei üvöltő zajnak
Alélt Szívében behegedtek.

Sírhoz siet sírva Magdolna,
Ő vár a tegnapi könnyektől
Fürösztött keblére hajolva.

Szívétől indult a Keresztre,
Szívéhez tér ma újra vissza,
Mellette lesz, mindig Mellette.

Már jön! Az angyal súgja halkan
S imát keres, mint Betlehemben,
Fia fölött fénylő hajnalban.

1965

MÁRIA HALÁLA

Csodálatos csöndjében várja
A távozást s találkozást.
Közöttük száll végső imája,
Amint lehunyt szemmel pihen.
Kinyílt előtte utoljára
A tér és idő ideleln...
A ház, hol angyal jött hozzája,
Istállójával Betlehem,
Az éjfél áldott szent órája.
Gondol a názáreti házra
S a keresztutat a hegyen
A lelke csöndben végigjárja.

A Golgotán szedett virágok
A kenyérszegés asztalán.
A vacsora terméből vágyott
Fölszállani Fia után.
Olyan már mindez, mint szent álom;
Az ablak nyitva, ide szállong
A völgy illata az Olajfák
Kertjéből, ahol Őt elfogták,
Hol napról napra járt nyomán.
Kinéz az ablakon az égre.

Ezt várja már, hogy hallja végre
Az édes hangot: Jöjj, Anyám!

A szíve mind lassabban lüktet,
S akik némán köréje gyűltek,
Várják az utolsó szavát
És suttogja: Magnificat.

1965

MÁRIA

MENNYBEVITELE

János, te láttad egykor
Kinyitva az eget.
Úgy száll a fény most végig
A földtől messze égis
A kinyílt sír felett.

János, te láttad akkor:
Ruhája mint a kinyílt nap.
Felülről fénylik rája
A csillag-koronája
S a hold lába alatt.

Te láttad fényözönben
Az ég és föld között.
Felhők felett lebegve
Az Őt váró egekbe
Amint felköltözött.

És légiókat láttál
A fényfelhőkön át:
Ott zengi angyalének
Az ég Királynőjének
Az új Alleluját.

Te láttad, mint ragadta,
Ragyogva vitte Őt,
És láttad, hogyan várja
Az ég és föld Királya
Az égi trón előtt.

Te láttad, a Fiához
Az égbe érkezék,
Lemutatott a földre
És értünk könyörögve
Kitárta két kezét.

1965

MÁRIA MENNYBEVITELE

János, láttad-e egykor
A kinyílt ég felett?

Láttam, mint száll az égig
S a fényösvényen végig
Az angyal-sereget.

Mi mindent láttál innen
Az ég és föld között?

Láttam fénylőn lebegve,
Amint a tört egekbe
Tőlünk felköltözött.

Mit láttál meg a fényben,
Ami fölvitte Őt?

Láttam, az ég Királya
Kitárt karokkal várja
Az égi trón előtt.

Mit láttál meg az égben,
Amint megérkezék?

Láttam, nézett a földre
S Fiához könyörögve
Kitárta két kezét.

1969

NAGYBOLDOGASSZONY NÉPE

Nyárégett tarlón szundikálnak
Arany gerincű kazlak.
A poros fákra, madarakra
Tikkasztó, szomjas sugárszájak
Forrón tapadnak.

Az ablakok ezerjét veri
Harangszó bongó szárnya.
Tikkadt aszonyok sóhajták:
Ó, elmegyek – ha kell – térdelve
A szent Bikszádra.

Ámen! – zengik a vén harangok.
A szívek megremegnek:
Ó, elmegyek, Nagyboldogasszony,
Ezerszer dicséretet mondok
Áldott nevednek.

Gyűlnek, mint a fecskék út porában.
Ave! Ave! – sikoltják.
Ó, mint veri ember-imádság
A magyar égnek hallgatózó
Titkos, kék boltját.

Borús szemmel felhőket látok
Amint sorsunkra gyűlnek,
De ők a porban énekelve
Hatalmát harsogón könyörgik
A boldog Szűznek.

Kígyózik a bús ezerévnék
Titkos processziója.
Most fürdik újra meg a földem,
Nehéz sok vétkét ott az úton
Népem most gyónja.

Most fürösztik zsongó imában
Poros, paraszti lelkük...
A porból már csak a Keresztet
S a szétmagasló égboltot
Látom felettük.

1933

A MI MÁRIÁNK

Szegény falunk! – Ó, kicsiny a határa!
Amit jókedvvel vet, arat, kapál,
Elfogyasztja a sok mohó kanál.

Mint félénk verebek szállnak el ősszel
Suhanc leányok az országúton,
Ahol a város dong borzongatón.

Átköti őket nagykendővel anyjuk,
S könnyezve nem tud mondani mást:
– Védjen meg lányom, a mi Máriánk!

Falunkban aztán a csönd még mélyebb lesz.
Az estbe rognak a kis házikók
S hálót köt rajtuk egy nagy éji pók.

Ők ott felejtve városi konyhában
Dúdolgatnak rézedények között...
Az éjben nem hallják, mint hömpölyög

A kéj, a kín a városon keresztül...
Sejtelmes, holdas fellegeken át
Siet felénk a mi Máriánk.

1926

LEÁNY MÁRIA-KÉP ELŐTT

Mondják: hallod imánkat.
Tudom: meghallgatsz engem.

Idáig hoztam vágyam
Halk sóhajokkal fedve.
A hosszú útnak végén
E sóhajom felnyitja:
Mária! Mária!

Valaki messze, messze,
Valaki reám gondol.

Mit adjak, Anyám, néked,
Ha vágyam meghallgattad.
Az öröm sugárai
Szívemből ha fakadnak:
Mária! Mária!

Közéjük letérdelve
Velük mondom imámat.

1930

A DIREKTORNÁL

Egyszerű, csinos ruhában
Állt a direktor előtt.
Tegnap vették fel a bankba;
A direktor hunyorgatva,
Méregetve nézi őt.

– Akármire lesz szüksége,
Ijedős kis szép leány,
Jöjjön hozzám bizalommal,
Megkapja minden bizonnyal.
Mert az ilyet értem én.

Szeme villant a leánynak,
Pír gyult ki a homlokán.
Elég lesz a fizetésem!
Ami másra lesz szükségem,
Elintézi az anyám.

De hisz árva! Ezért kellett
Irodába állnia.
Vagy talán a mostohája?...
– Direktor úr – szól a lányka –,
Az én Anyám Mária.

1931

ÜDVÖZLÉGY MÁRIA

Köszönts, kis gyermekem,
Az angyalt, ki először üdvözölte
Máriát, Tőle tanultuk
Imádkozni híven, csöndesen:
Üdvözlégy Mária!

Köszönts a jó Erzsébetet,
Aki folytatta az üdvözlétet.
Tőle tanultuk imádkozni
Nagy-nagy szeretettel:
Üdvözlégy Mária!

Köszönts drága Egyházunkat,
Melynek csodálatos medrén
Hömpölyög boldog tengerként,
Mely kis forrásból fakadt:
Üdvözlégy Mária!

1930

AVE MARIA

Nem hallod?

Zuhogva száll bolygónk felett
madárrajokként mindenünnen
a sóhajok zivatara
és keresi belőlük az eget
egyetlen édes szó:
– Mária!

Nem hallod?

A boldog éghez közeledve
százféle nyelv zűrzavara
csodás himnuszként olvad egybe
és átveszi az éneket
az angyalok kara:
– Ave Maria!

1933

MÁJUS

Ezernyi oltár, templomok tízezre,
Százezerje a hű papoknak
S a hívő nép, sok drága millió,
Ó Isten!
Csodáid bennük ragyognak!

És minden ország minden
templomában
Százezerje a hű papokank
S a hívő nép, sok drága millió,
Ó Mária!
A te dicséretedről dalolnak!

1930

MÁRIA-ÉNEK MÁJUSBAN

Neked ajánljuk, Szűz Anyánk,
A legszebb hónap alkonyát.
Ezer nép áldva zengi ma:
Ó üdvözlégy Mária!

Énekli tiszta gyermekajk,
S kik érzik a sok földi bajt,
Szívükből száll a szent ima:
Ó üdvözlégy Mária!

A bűnös ma zokogva esd,
Hogy szent Fiadhoz elvezesd
S tanítsd bűnét megbánnia.
Ó üdvözlégy Mária!

A békét esdi énekünk,
Te adhatod meg azt nekünk,
Háborgó tenger csillaga.
Ó üdvözlégy Mária!

Ó tudjuk, május estelén
Az ég alatt ma több a fény,
Zengőbb az angyalok kara.
Ó üdvözlégy Mária!

1930

MÁRIA

A HÁRS-LOMBOK KÖZT

Kedvem kivisz mindennap a határra
Nyáron és télen,
Egy Mária-kép van a hárslobok közt
A falu-szélén.
Onnan kígyózik a titkos országutunk az
idegenbe,
Jövő-menőkkel, veszéllyel, vággyal,
Porral keverve.
Gyerekek, verebek a meleg porban
Eljátszogatnak.
Anyjuk néha kiaggódik homályán
A kis ablaknak.
Ha zörgő fogatok jönnek vad iramban
Porfelhőt szórva,
– Fussatok Máriához – szól az anya a
kis lurkókra.
Gyerek és veréb a porból riadtan
A hárshoz rebben
Ki az ágra, ki a Mária-kép alá
Víg tömkelegben.

Gyerek újra játszik. Mária nézi őket.
Halkan mosolygok.
Élet, országút – ó mily mindennapi
Egyszerű dolgok.

1931

HARANGSZÓ A VÖLGYBEN

Rigó szállt a völgy felett,
A kápolna fölébredett
És gíngallozta szaporán
Ave, Ave, Ave Mária!

Hallotta a völgyben alant,
Az éber falusi harang,
Siessünk, mindjárt kel a nap:
Ave, Ave, Ave Mária!

Figyelt a távolban a dóm,
Egy-kettő és tovább adom,
Mert itt is mondja sok ezer:
Ave, Ave, Ave Mária!

Állok a vén fenyő alatt,
Fölöttem kósza madarak,
Merengek nézőn a völgybe le,
Mely ösmert zengéssel tele.

Eszembe jut gyerekkorom,
A fehér falusi torony,
És messze emlék ritmusán
Ismétlem a harang után:
Ave, Ave, Ave Mária!

Harang dalol, szívem dalol,
Meglendítették valahol,
Még ott a bölcsőm melegén,
Mikor a jó anyám szegény
Az álmodó, a halovány,
Fölrettent a harang szaván
S ráhajolva a bölcsőszélre:
Titkon suttogva becsempészte
Ave, Ave, Ave Mária!

1931

HARANGSZÓ A BODROG-PARTON

Tedd össze kisfiam kezed!
Hallod mit mesél a harang?
Tavasznak egy szép hajnalában
Lehajlott virágfakadásban
Jesszének legszebb tiszta ága –
Giling-galang –,
Isten galambja szállt le rája.

Mezőkön megáll most a munka,
Födetlen fővel áll a sok szegény,
Az alkony békét harmatoz a búnkra,
Mert Ő volt az Úr szolgáló leánya,
Ki által jött a tavaszi remény –
Giling-galang –,
Hajnalcsillag bús sorsunk reggelén.

Leszállt az Ige: édes tiszta Gyermekek –
Havas barlangba, hideg éjjelen.
A pásztorok sietve útra keltek,
Kis angyalkák hófelhőn énekeltek,
Mint te szoktál ártatlanul nekem –
Giling-galang –,
Dalolj neki is, édes gyermekem!

1924

KATONÁK A DEKKUNGBAN

Úgy hallottam tegnap este
A sötétes udvaron,
A kocsis mesélte lassan,
Többi ült hallgatagon.

A verandán álldogálltam
Észrevétlen, csöndesen,
Gondoltam, amit beszélnek:
Jót vagy rosszat, ellesem.

Fénylett a pipa parázsa
Egy-egy új mondat között:
– Hát bizony a század másnap
Új dekkungba¹ költözött.

Voltak köztünk régi sarzsik²,
Voltak kölyök regruták,
Szedtük ki a hátizsákból
A kis elemózsiát.

Ettük, amivel kínáltak
A rossz konzervdobozok.
A pipa parázsa fénylett,
A kocsis gondolkozott.

Aztán a kölykök tréfáltak,
Az öregje elaludt.

Ki tudja, talán már reggel
Nyitják a halálkaput.
Volt köztünk egy csendes ember,
Egy öreg népfelkelő,
Az ilyenkor lefekvéskor
Rózsafüzért vett elő.

Rászólt egyik: A rüsztunggal³
Örzse néni látta el,
Hogy a muszkát ilyen apró
Golyóbissal üzze el.

Kacagta a fiatalja,
Aztán körülnézett ő:
– Olvastam egy régi könyvben,
Ki nem hiszi, nézze meg,
Mária nevével harcolt
Régen a magyar sereg.

Hunyadinak öreg kardján
Olvasója zörögött
S úgy elverte, csak úgy porzott,
Azt a beste törököt.

– Fékomadta! Kend mindenre
Tud egy jó kádenciát!
– Úgy van, öcsém! Megtanított
Ez a fölfordult világ!

1931

SZENTKÚT VÖLGYÉBEN

Látod a szelíd, ősi pára:
Az emberbánat,
Mily kedvesen szállong előtted,
Lebeg utánad.

Rohan a vonat, ezernyi vágy
Rikolt fütytyében.
Báránylehőként elszakadtam
Tőlük békésen.

Mint a napfény a sűrű lombot
Kis tisztáson,
Úgy szűri már egy titkos erő
Szomorúságom.

Nézd csak! Ott látszik már a templom;
Mindjárt eléred.
Hallod a csengést? Üdvözlétét
Küldi elébed.

Beh jó ennek az áldott völgynek
Meghitt homálya.
Távoli zsongás minden emlék,
Lihegő lárma.

Mennyi imádság talált ott lent
Hűs menedéket.
Érzem, az öröm már nem izgat,
A vágy nem éget.

Jó itt menni, vissza nem vágyva,
Semmit se kérve.
Bánatom oszlik, foszlik, olvad
A fák csöndjébe.

Beh jó, hogy minden fényleni kezd,
Amire vágyom.
Siess, hajolj a csodás kúthoz
Szomorúságom!

1938

SZENTKÚTI BÚCSÚSOK

Csordultig fénnyel, harangszóval,
Énekkal a völgykatlan
És jönnek Máriát dicsérve,
Vonulnak szakadatlan.

Elhúz előttem hétszáz évnek
Csodás processziója.
Egy asszony sánta sebes lábbal
Szűz Máriát sikoltja.

Horpadt völgyek közt bukdácsolnak,
Amit más lábak véstek.
Az idő hétszáz fáklyát gyújtott
A roppant esdeklésnek.

És jönnek-jönnek szakadatlan
Hegyekről le a völgybe
És zeng a Név áradt folyamként
Harsogva és dörögve.

A hegylejtő tisztásán nézem
Amint húznak alattam,
Milyen sok vágy, kérés szakad föl
A zengő áradatban.

És hogy megszépül sok keservnek,
Kínoknak sötét árnya;
Magával ragadja az ének
Napfényes magasságba.

Tatár elől, török dúlaskor
Bújkáltak itt lappangva.
Mesél, mesél kábult lelkemnek
A templom két harangja.

Ó, értem már, Istennek Anyja
Forrást miért fakasztott.
Úgy hűsíti népe lelkét,
Mint partján a harasztot.

Ó, értem már. Nézek a fénybe,
Nézek a fölvert porba.
Sebét hozza csodás Kúthoz,
Ha sorsa megtiporta.

1938

SZENTKÚTI GROTTÁNÁL

Téged szeret az Isten
és minket általad.
Ragyog itt, amit hittem,
e szent oltár alatt.
Csak úgy ide tévedtem,
unván a vonatot.
S titokzatos véletlen
új titkot mutatott.
Itt mindent másképp látok,
a föld más, és más az ég.
Itt nem szorítják rácsok
a vándornak szívét.
Ó, nem ködös káprázat
láttatja ezt velem.
Itt elpihen a lázak
gyújtotta gyötirelem.
Beh szép e kis oltár
csodás képed alatt.
Mintha fölém hajolnál,
mutatva Fiadat.
Hogy közelebbről lássam,
amint felém nevet.

E földön más csodákat
miért keressek én,
Ha ember Istent láthat
az Asszony kebelén!

1938. szeptember

MÁRIA-HIMNUSZ SZENT BERNÁT AJKÁVAL

Éva tövis volt, Mária Te rózsza
Sorsunk árva ágán
Fehéren, pirosan mosolyogsz le róla.

Hófehér csoda volt drága szüzességed,
És az angyalszóra
Titokzatos tűzpír borított el Téged.

Liliomtestedből rózsza piros lángja
Csapott ki Szívednek,
Ó, örök Szeretet, legkedvesebb Lánya!

Csatakos utakon hófehér a lépted,
De kígyót taposva
Homlokod haragos drága pírban égett.

Rólad hófehér fény száll az angyalokra,
S gyógyító meleg pír
Bűnösre, betegre, szegényre hajolva.

Ha fehér nem volnál, kék az ég sem lenne,
Ha piros nem volnál,
Csillagos nem lenne az ég végtelenje.

Éva bús tövis volt, Mária Te rózsza.
Temiattad néz ránk
Ősi mosolyával sorsunk Alkotója.

1934

LITÁNIA A LORETTÓI HÁZ ELŐTT

Uram irgalmazz! Szegény vándornak.
Kicsiny házadhoz, szent Anyádhoz jöttem.
Hosszú, keserves ösvény áll mögöttem.

Messze hazámtól, messze házamtól,
Küszöböd előtt hallgassál meg engem;
Édes Anyádnak dicséretét zengem.

Mennyei Atyám, könyörülj rajtam!
Szentlélekisten, malasztodat kérem,
Jézusnak Anyját méltóan dicsérjem.

Letenyén kezdve nevedet áldom,
Neved hirdeti titkos anya-voltod,
Amibe Isten Istenséget oltott.

Szűzeknek Szűze maradtál mégis,
Hogy Krisztus benned igaz Anyját lássa;
Ezért lehettél minden üdv forrása.

Sértetlen Anya, legtisztább Asszony,
Mikor Jézuskát csókolta az ajkad,
Szüzesség fénye áradott el rajtad.

Szépséged bája Fiadra omlott
És Ő mindig csak Téged nézni vágyott,
Csodálatos szép titkos anyaságod.

Kicsi Megváltónk szemébe nézve
Teremtőnk nézett vissza mosolyogva;
Jó tanács Anyja lettél ettől fogva.

Újra kiáltom: Tiszta Szűz voltál!
De szűzességed az okosság telje,
Hogy tisztaságod mindenki tisztelje.

Dicsér is minden égen és a földön,
Mert hatalmad közt őrzi szent hűséged
A megbocsátó drága kegyességet.

Igazság tükre, bölcsesség trónja!
Kiáradt szívünk szavai nem szűnnek,
Ha rólad szólunk: Oka örömünknek.

Mit mondjak többet, dicsérőt Rólad?
Ő örök Léleknek tündöklő Kelyhe,
Édes áhítat színborával telve.

Dávidnak tornya, messze fehérlő,
Kegyelme haza Isten aranyából,
Benne a frigynek szent szekrénye lángol.

Az égre nézve, ott ragyogsz, látlak,
Esthajnal Csillag, sugaraid fonva
Ösvényt készítesz nekem égi honba.

Tőled mindenki mindent remélhet,
Bűnös irgalmat, beteg orvosságot,
Szívünk sötétjét derengésre váltod.

Előbb az angyallegió zendült,
Kiáltott Téged örök Úrnőjének,
Majd itt a földön harsogott az ének.

Légy Királynőnk! Sírt az Ószövetség.
Apostolok induló csapatja
Hűségét újra Előtted fogadta.

Századok kürtjén harsogták szentek,
Vértanúk vérük bíborától fedve
Harmatos Szűzek esküdtek nevedre.

Ó fogadásnak szeplőtelen Álma,
Rózsák fűzését napról napra szórja
Eléd Egyházunk hívó milliója.

Könyörgők Hozzád sötétült földről,
Hogy keze égi vigasszal beszőjje
Véres mesgyéink, béke Királynője.

Minden népek közt István népéből
Árad a legszebb könnyörgések sodra:
Kegyes Nagyasszony, nézz le országodra!

Isten Báránya, anyád szemének
Csodás tükrében ragyog gyötrött népünk
Eltiprott vágya, támaszd föl azt nekünk!

1933

MÁRIA, ISTENNEK ANYJA

Ó Mária, Istennek Anyja,
Amit Te kérsz, azt mind megadja
A mi Urunk, Jézus Krisztus.

Ó Mária, Istennek Anyja,
Amit akarsz, Ő is akarja,
A mi Urunk, Jézus Krisztus.

A világot, Istennek Anyja,
A Te áldott kezedbe adta
A mi Urunk Jézus Krisztus.

S amikor lenézel e világra,
Gyermekeidet máris áldja
A mi Urunk Jézus Krisztus.

1938

MÁRIA, ISTENÜNKNEK ANYJA

Amit akarsz, Isten is akarja,
Hiszen Te vagy Istenünknek Anyja.

Szíved alatt készült Isten hozzánk,
Minden áldást anya-szíved hoz ránk.

Benned ébredt Isten földi létre,
Benned szunnyad sorsunk szent reménye.

Úgy szerette Isten a világot,
Hogy az égből a Szívedhez vágyott.

Azért lettél az ég Királynője,
Sorsunkat, hogy égi fénybe szőjjed.

Gyermekeid, hogy el ne veszítsed,
Minden este megszámlasz Te minket.

Mennyi gondot okozunk ma Néked,
Még a mennyben sincs meg pihenésed.

Le kell tenni égi koronádat
S neki állni a mosókonyhának.

S míg fönn zeng az angyali ének,
Hozzálátni világ szennyesének.

Rút sebekre kötést varrni enyhén,
Tévelygőknek utat egyengetvén.

Örökzöldet plántálsz, hogy benőjjék
Atombombák csűrének tetőjét.

Ahol Te vagy, Istenünk is ott van,
Kérésedre áldás árad nyomban.

Amit akarsz, Isten is akarja,
Hiszen Te vagy Istenünknek Anyja.

1952

FÉNY ÉS MELEG VAGY, MÁRIA

Fény és meleg vagy, Mária.
Sötét világunk várt Reá,
Ó, meddig kellett várnia!
Te hoztad Őt le, Mária.

Évezredek imáira
hiába vágyott Ő közénk,
Nem volt hova leszállnia.
Te adtál Neki fészket, Mária.

Lelked fénylett, Mária,
Sötétben Isten így talált
Názáret kis házaira
S meleg szívedre, Mária.

Meleggel vártad, Mária,
S boldogan sütkérezett
Kisdedként az égnek Ura.
Te dédelgetted, Mária.

Fény és meleg vagy, Mária.
Sötét hideg világunk fölött
Tovább itt kell ragyognia
Anyás szívednek, Mária.

1965

MÁRIA, ANYÁS SZÍVEDNEK

Vágyott közénk –
ó, meddig kellett várnia!
Sötétlő e világba
Te vontad Őt le, Mária.

Bezárva volt
a templom s házak mindenütt,
sziszegve sírt a fagy belőlünk,
csak lelked fénylett, Mária –
sötétben így talált reánk
a szíveden át, Mária.

Sötétlik újra a világ,
tovább kell itt ragyognia
szegény szívünk fölött
anyás szívednek, Mária.

1965

MÁRIA, SZÍVED AZ ÁLDOTT

Míg az ígét átálmodta,
Istenünk fogant alatta.
Az angyal még remegett
S már nyitotta az eget,
Túlcsordult Szíved, az áldott.

Égből hullott üzenetre
Erzsébet szívét kereste,
S míg a kisdéd repesett,
Küldte fel az éneket
Ujjongó Szíved, az áldott.

Hányszor hajolt a jászolra
Imádkozva, ámuldozva
A parányi Szív felett,
Amelynek az Őre lett
Elalélt Szíved, az áldott.

Hálaénekét dobogta
Kisdéddel a karodba,
S a vén Simeon szavát,
Hogy Szíved tör járja át,
Elrejté Szíved, az áldott.

Menekülve idegenbe
Futva, félve, megpihenve
Útszéli cserjék alatt
Ágzörejre megriadt,
Megriadt Szíved, az áldott.

A keresztfáig kísérte,
Érte dobogott, csak Érte,
Érte fájdalom között,
Amíg oda költözött
Szívéhez Szíved, az árva.

1964

MÁRIA, SZÍVEDTŐL SZÁLLOTT

Szíveddel szállott hozzánk,
Szívedhez hív bennünket.
Anyánk, taníts szeretni,
Oly jó melletted lenni,
Reménye életünknek.

Világítsd útjainkat,
Erőtlenségünk vedd el,
A mélységből kiáltunk,
Te légy vigasztalásunk
Örvendetes Szíveddel.

Kísérted bölcsejétől
A megváltó kereszthez
Engesztelni sok vétünk,
Nincs más, akihez térjünk
Mint fájdalmas Szívedhez.

Tündöklesz fönn az égben,
Királynő értünk lettél.
Atyádnak Választottja
Kegyelmeit itt osztja
Dicsőséges Szívednek.

1965

HARANGOZOK ÚRANGYALÁRA

Ritkul a zaj,
Az alkony szűri maradékát.
Tűnik a füst,
Marad a völgyben némi pára.
Az este fészket készítve vár
A megszokott Úrangyalára.

Szívünk redőin
Az óhaj vagy csupán a sóhaj
Álomba enyhül.
És én az álmok fullajtára,
Ki foszlányai közt keringtem,
Harangozok Úrangyalára.

A ritmus ugyanaz,
Egyugyanaz, amit üzenget
S rábízza szépen
A kósza alkonyi szellőre.
Az ablakok híven átadják,
Merítsenek áldást belőle.

Oly egyszerű:
Pár szó a názáreti áldott
Kicsinyke házban.

Belőle Isten új világot
Teremtett és csodálkozásunk
Itt zengő harangszóvá váltott.

Ismételi:

Az áldás Máriától áradt,
Mikor lehajtva
Fejét, kinyílt a titkok zára.
És most fáradtaknak én, a fáradt,
Harangozok Úrangyalára.

1962

Jegyzet

Első világháborús, közös hadseregbeli kifejezések:

¹Dekkung = földbe vájt fedezék

²Sarzi = kitüntetett katona, tisztos

³Rüsztung = (hátizsákban hordott) katonai felszerelés

Tartalom

Előszó.....	5
Születésnap	9
Bölcsőben.....	10
Mária	11
Mária születése.....	12
Gyümölcsoltó Boldogasszony	14
Párbeszéd az angyallal	15
Az Ige testté lett tőled	16
Anyára vágyott.....	17
Anyád várt mosolyodra.....	18
Sarlós Boldogasszony	19
Betlehemi litánia	21
Gyertyaszentelő.....	24
Gyertyaszentelő.....	25
Menekülnek.....	27
János kérdez	29
Mária-legenda	30
Názáreti beszélgetés.....	31

Mária az Olajfák kertjében	33
Jézus vérnyomai után.....	34
Mária húsvétja.....	36
Mária halála	37
Mária mennybevitele	39
Mária mennybevitele	41
Nagyboldogasszony népe	42
A mi Máriánk.....	44
Leány Mária-kép előtt.....	45
A direktornál	46
Üdvözlégy Mária	47
Ave Maria.....	48
Május.....	49
Mária-ének májusban.....	50
Mária a hárs-lombok közt.....	51
Harangszó a völgyben.....	53
Harangszó a Bodrog-parton.....	55
Katonák a dekkungban.....	56
Szentkút völgyében.....	58
Szentkúti búcsúsok	60
Szentkúti grottánál	62

Mária-himnusz Szent Bernát ajkával.....	64
Litánia a loretoi ház előtt	66
Mária, Istennek anyja.....	70
Mária, Istenünknek anyja.....	71
Fény és meleg vagy, Mária	73
Mária, anyás szívednek.....	74
Mária, szíved az áldott	75
Mária, szívedtől szállott.....	77
Harangozok Úrangyalára	78
Jegyzet.....	80

ÚT, IGAZSÁG, ÉLET KÖNYVEK

- Pezenhoffer Antal: A magyar nemzet történelme
I-XIII. kötet *Eddig megjelent: I-IX. kötet*
(4800 oldal) 16.500 Ft
- Nagy Miklós: Válogatott versek
- Nagy Miklós: Novellák I.
- Nagy Miklós: Novellák II.
A három kötet együtt 950 Ft
- Seres Ferenc:
Mihalovics Zsigmond élete és művei 200 Ft
(*A magyar egyház küzdelme, felemelkedése
és hanyatlása 1919-1949-ig*)
- H. Brantzen: Jézus szenvedése emberi sors 300 Ft
(*Egy rendkívüli keresztút. A Jézus-év egyik
legszebb és legnagyobb hatású könyve.*)
- Szeifert Ferenc: Mint a gyémánt 30 Ft
(*Amit Mindszenty bíborosról mindenkinek
tudni kellene.*)
- Imádkozzatok... 50 Ft
(*Alapimádságok, szentségek, parancsolatok
a keresők és hittanulók számára.*)
- Egy élet állomásai 80 Ft
(*A Schönstatt Apostoli Mozgalom és
alapítójának története.*)

Kérjék a könyveket könyvkereskedőjüktől!

A könyvek megrendelhetők
a Kiadónál postai utánvétellel is:

2521 Csolnok, Rk. Plébánia

Tel./fax: 33/478-373 (Dr. Szeifert Ferenc)

NAGY MIKLÓS
(1894–1973)

Népi író, papköltő, lelkipásztor. Az Actio Catholica országos titkára. Mind-szenty bíboros munkatársa, a Mind-szenty-per vádlottja és elítéltje. Művei őrzik a XX. század katolikus és magyar örökségét.

A század magyar népének és költőjének Mária-tiszteletét tükrözik e kis kötet versei, melyeket kora ifjúságától írt élete végéig. Utolsó 21 évében, a börtön utáni belső száműzetésében, a kicsiny únyi plébánián maga harangozott Úrangyalára és szólította híveit imádságra. Versei minket is segítsenek az igaz Mária-tiszteletre.

ISBN 963 8283 07 6

